

ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ЧИННИКИ АКТУАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

УДК 327.57+355.02

DOI: 10.31733/17-03-2023-133-136

Олег БОРОВИК

заступник начальника відділу організації освітньої та наукової діяльності управління професійної підготовки Департаменту персоналу Адміністрації Державної прикордонної служби України, доктор технічних наук, професор

Дмитро КУПРІЄНКО

заступник начальника факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, доктор військових наук, професор

Людмила БОРОВИК,

завідувач кафедри загальнонаукових та інженерних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, доктор педагогічних наук, професор

ДОСВІД РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА РЕГІОНАЛЬНОГО ПРИКОРДОННОГО БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА ПРОВІДНИХ ДЕРЖАВ СВІТУ ТА ОЦІНКА ДОЦІЛЬНОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Дослідження питань формування Концепції розвитку безпекового середовища держави в умовах відсічі збройної агресії російської федерації та в повоєнний період є актуальним завданням сьогодення, якому приділяється особлива увага як науковців, так і керівництва складових сил безпеки і оборони України. Не є виключенням і Держприкордонслужба, представники якої досліджують вплив особливостей прикордонних аспектів на розвиток безпекового середовища держави.

Результати ретроспективного аналізу механізмів забезпечення прикордонної безпеки (ПБ) дозволяють стверджувати, що вітчизняна система ПБ характеризується значною інерційністю до адекватних змін (через низку об'єктивних та суб'єктивних обставин), а тому, зазвичай, відстає від реальних потреб практики. Свідченням цього, зокрема, є існуюча проблематика, пов'язана із порушенням балансу між основними функціями державного кордону: бар'єрною (щодо незаконних потоків) та контактною (щодо законних потоків) [1]. Очевидно, що це не сприяє належному гарантуванню життєво важливих інтересів широкого кола соціальних суб'єктів у сфері

ПБ та обумовлює необхідність пошуку більш прийняттого підходу до стратегічного планування у сфері забезпечення ПБ.

На думку відомих вітчизняних вчених Ю. Богдановича і А. Качинського [2] відповідно до сучасних поглядів на стратегічне планування національної безпеки, неможливо ефективно застосовувати традиційні підходи в умовах зростання невизначеності та мінливості зовнішнього і внутрішнього середовищ, здійснювати прогнозування на основі лише екстраполяції минулих та історичних тенденцій. Тому вважатимемо, що в ході

проекування (стратегічного планування) майбутнього образу прикордонного безпекового середовища України (системи ПБ України) доцільно комплексно враховувати результати аналізу (у ретроспективі й теперішньому часі) та прогнозування змін щодо:

- 1) спроможностей системи ПБ України в аспектах:
  - а) протидії загрозам та зниження ризиків – вони зумовлюють розвиток бар'єрної функції державного кордону;
  - б) задоволення потреб соціальних суб'єктів щодо законної міжнародної (міждержавної, транснаціональної, транскордонної) взаємодії – вони зумовлюють розвиток контактної функції державного кордону;
- 2) можливостей (ресурсів) для впровадження змін у систему ПБ України;
- 3) стандартів і передових технологій забезпечення ПБ провідних держав світу, особливо ЄС – вони розширюють вітчизняну філософію забезпечення ПБ, створюють передумови для підвищення ефективності системи ПБ, а також визначають конкретні критерії для інтеграції національної системи ПБ України до регіональної системи ПБ ЄС.

Оцінювання першого та другого аспектів станом на сьогодні здійснюється за відомою методологією аналізу ризиків CIRAM 2.0 держав-членів Європейського Союзу [3], яку апробовано та регламентовано до застосування у діяльності Державної прикордонної служби України [4].

Перелік актуальних поточних і прогнозованих загроз національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних і внутрішніх умов наведено у Стратегії національної безпеки України [5]. Результати аналізу безпекового середовища (глобальні, регіональні та національні аспекти) у контексті воєнної безпеки представлено у Стратегії воєнної безпеки України [6]. Характеристику безпекового середовища та загроз державній безпеці висвітлено у Стратегії забезпечення державної безпеки [7]. Безпосередньо основні виклики та загрози у сфері ПБ подано у Стратегії інтегрованого управління кордонами [8]. Для прогнозування змін у безпековому середовищі доцільно використати методіку, запропоновану В. Кириленком у роботі [9].

Дослідженню системи ПБ ЄС і України присвячено роботи Д. Купрієнка та А. Ігнат'єва [10]. Цими науковцями, зокрема, проаналізовано сучасні тенденції розвитку системи управління ПБ ЄС, а також розроблено модель

і методіку верифікації інтероперабельності системи моніторингу ПБ у контексті євроінтеграції України.

Окремі аспекти дослідження діяльності прикордонних відомств іноземних держав висвітлено у наукових працях А. Балендра, І. Байдюка, А. Гавейка, S. Blockmans, S. Carrera, J. Cassarino.

Разом із тим, комплексному аналізу систем забезпечення ПБ провідних держав світу у проаналізованих працях належної уваги не приділено.

Тому актуальним є визначення можливості та доцільності використання досвіду провідних держав світу з розвитку національного та регіонального прикордонного безпекового середовища.

Для досягнення визначеної мети вбачається за доцільне:

- проаналізувати національне прикордонне безпекове середовище провідних держав світу;
- проаналізувати розвиток регіонального прикордонного безпекового середовища Європейського Союзу.

Відповідне дослідження було проведене авторами. За результатами проведеного аналізу можна зробити такі основні висновки:

Розвиток прикордонного безпекового середовища держав світу відбувається під впливом багатьох внутрішніх та зовнішніх умов і факторів. Він виявляється у пошуку та встановленні раціонального балансу між бар'єрною та контактною функціями державних кордонів, створенні для цього необхідних спроможностей системи забезпечення прикордонної безпеки. Зважаючи на особливості умов і факторів, а також наявні спроможності, для різних держав раціональність цього балансу може суттєво відрізнятися у широкому діапазоні станів: від повністю закритих кордонів (між ворогуючими державами), до повністю відкритих кордонів (між державами, що входять до регіональних об'єднань зі спільними цінностями).

Забезпечення прикордонної безпеки здійснюється шляхом вжиття комплексу політичних, організаційно-правових, дипломатичних, економічних, військових, прикордонних, імміграційних, розвідувальних, контррозвідувальних, оперативно-

розшукових, природоохоронних, санітарно-карантинних, екологічних, технічних та інших заходів. При цьому, повноваження із забезпечення прикордонної безпеки можуть покладатися на декілька відомств (прикордонні, військові, поліцейські, митні, фіскальні, міграційні, прикордонно-митні тощо), серед яких, як правило, одне визначається головним (координуючим). Такі відомства у різних державах можуть мати різні правові статуси (правоохоронні органи, правоохоронні органи спеціального призначення, державні органи, військові формування тощо), їх організація і порядок діяльності визначаються національним законодавством, а у державах-членах ЄС – ще й європейським законодавством.

Повномасштабна збройна агресія російської федерації зумовлює необхідність врахування впливу загроз воєнного та терористичного характеру. Тому прикордонне безпекове середовище має формуватися як органічна частина національної системи стійкості та всеохоплюючої оборони держави.

Разом із тим, зважаючи на активізацію євроінтеграційних та євроатлантичних процесів України, актуальності для неї набуває врахування багаторічного досвіду формування та розвитку регіонального прикордонного безпекового середовища Європейського Союзу, зокрема, Шенгенської зони.

У контексті євроінтеграції важливою є повноцінна структурна та функціональна імплементація в Україні єдиного механізму реалізації прикордонної політики ЄС – «європейського інтегрованого управління кордонами», який передбачає національну та міжнародну координацію і співробітництво між усіма уповноваженими органами та установами, що беруть участь у забезпеченні прикордонної безпеки та у сприянні торгівлі відповідно до нового мандату Європейської агенції прикордонної та берегової охорони (Frontex).

У цих умовах необхідно провести фундаментальний реінжиніринг національної системи інтегрованого управління кордонами на організаційно-технологічній базі системи EUROSUR (або її аналогу), яка відповідно до ст.ст. 18-28 Регламенту (ЄС) 2019/1896 визначена комплексною основою для обміну інформацією та оперативної співпраці в діяльності Європейської прикордонної та берегової охорони.

Отже, в ході формування перспективної системи забезпечення прикордонної безпеки як механізму розвитку безпекового середовища держави доцільно врахувати:

- необхідність забезпечення її адаптивності до істотно диференційованих умов прикордонного безпекового середовища (потреби забезпечення можливості виконання функцій правоохоронного, оборонного і спеціального характеру);
- необхідність створення відповідних спроможностей органів ДПСУ у контексті функціонування національної системи стійкості та всеохоплюючої оборони держави;
- планової «вбудови» її національної системи прикордонної безпеки у регіональну систему прикордонної безпеки ЄС, забезпечення інтегрованості (на семантичному, правовому, організаційному і технічному рівнях) для майбутньої оперативної та технічної взаємодії між системами інтегрованого управління кордонами України та ЄС. У першу чергу, це зумовлює необхідність виваженого обґрунтування майбутніх змін, адаптації тематичного національного законодавства до законодавства ЄС та системного виконання стандартів прикордонної безпеки, регламентованих європейським законодавством.

Перспективи подальших розвідок за досліджуваною темою вбачаються у продовженні наукового обґрунтування підходів щодо розбудови системи прикордонної безпеки України як механізму розвитку безпекового середовища держави.

1. Купрієнко Д. А. Метод управління розвитком системи прикордонної безпеки України в умовах диференційованого безпекового середовища. *Наука і оборона*. 2016. № 2. С. 11-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/naui0_2016_2_4.

2. Богданович В. Ю., Качинський А. Б. Системний підхід до формування та реалізації політики у сфері управління забезпеченням національної безпеки. *Наука і оборона*. 2006. № 3. С. 3-8.

3. Common Integrated Risk Analysis Model: A Comprehensive Update: Version 2.0.

4. Skazhynska K., Navrotski D. Guide for risk analysis on CIRAM 2.0 model for analysts of the State Border Guard Service of Ukraine. Kyiv, 133 p.

5. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020.

6. Стратегія воєнної безпеки України: Указ Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021.

7. Стратегія забезпечення державної безпеки: Указ Президента України від 16.02.2022 р.

№ 56/2022.

8. Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 р. № 687.

9. Городнов В. П., Литвин М. М., Іщенко Д. В., Кириленко В. А. Теоретичні основи інформаційно-аналітичного забезпечення процесів охорони державного кордону (у контексті завдань національної безпеки України в прикордонній сфері): монографія. Хмельницький : НАДПСУ, 2009. 472 с.

10. Купрієнко Д. А. Аналіз сучасних тенденцій розвитку системи управління прикордонною безпекою Європейського Союзу. *Честь і закон*. 2016. № 1 (56). С. 20-25.

УДК 341.37

DOI: 10.31733/17-03-2023-136-139

Наталія КАМІНСЬКА

головний науковий консультант
Дослідницької служби
Верховної Ради України,
доктор юридичних наук, професор

Владислав БОЙКО

студент магістратури Таврійського
національного університету
імені В.І. Вернадського

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У МИРОБУДІВНИЦТВІ ТА ВРЕГУЛЮВАННІ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ

З 2014 року триває агресія росії проти України, незаконна окупація частини території нашої держави, відбуваються системні порушення прав і свобод людини і громадянина, захоплення державної власності України, дестабілізація політичної і соціально-економічної ситуації, поряд з порушеннями законів і звичаїв війни, норм і принципів міжнародного права тощо. У зв'язку з цим постає низка питань перед державними діячами, науковцями, експертами, з-поміж яких: якою є державна політика України в цих умовах, які ефективні інструменти протидії ворожим вторгненням і подальшого відновлення і миробудівництва та багато інших. На наше переконання, також вартий уваги досвід повоєнного відбудови інших держав, міжнародної миротворчої діяльності.

Зокрема, миротворчі операції та місії, загалом міжнародна миротворча діяльність, що активно здійснювалися останніми десятиліттями, є актуальною темою для політичних і наукових дискурсів. У вітчизняній науці меншою мірою, більшою мірою у зарубіжній військовій, правничій, політичній та інших галузях науки вдаються до вивчення даної проблематики. Слід звернути увагу на значний науковий та аналітичний доробок міжнародних центрів дослідження міжнародних відносин і проблем миру, таких як Міжнародна академія миру, Інститут ООН з дослідження проблем роззброювання й міжнародних відносин та ін.

Так, аналіз історико-правових аспектів становлення системи міжнародної миротворчості дозволяє узагальнити, що фактично започатковано миротворчу діяльність ООН 1948 р., коли Рада Безпеки ООН санкціонувала розгортання контингенту військових спостерігачів ООН на Близькому Сході. Мета місії полягала в контролі виконання умов угоди про перемир'я між Ізраїлем і сусідніми з ним арабськими країнами. З того часу налічується більше 70 операцій з підтримання миру. Спочатку миротворчі операції зводилися до контролю за дотриманням угод про припинення вогню і стабілізації обстановки, що було обумовлено участю в них незброєного контингенту. Першою операцією із застосуванням збройного контингенту вважаються Перші надзвичайні збройні сили Організації Об'єднаних Націй (НЗС ООН I) розгорнуті 1956 р. під час Суецької кризи. Після «холодної війни» збільшився масштаб операцій, акцентуючи на переході від традиційного спостереження до багатопланових дій, що було пов'язано зі зміною характеру конфліктів.

За останнє десятиліття характер миротворчих операцій зазнав певних змін. Ускладнилися миротворчі завдання, поширилася практика застосування сили. У сучасних